

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД  
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**



**ГАЛАЧЕНКО ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА**

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ  
КОНТРОЛЮ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;  
фінансове право; інформаційне право

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Приватній установі  
«Науково-дослідний інститут публічного права».

**Науковий керівник –**

доктор юридичних наук, професор,  
заслужений юрист України

**Губанова Тамара Олексіївна,**

Приватний вищий навчальний заклад  
«Фінансово-правовий коледж»,  
директор.

**Офіційні опоненти:**

доктор юридичних наук, доцент

**Соломаха Артем Григорович,**

Навчально-науковий інститут права  
Київського національного університету  
імені Тараса Шевченка,  
доцент кафедри адміністративного права та процесу;

доктор юридичних наук, старший дослідник

**Політанський В'ячеслав Станіславович,**

Національна академія правових наук України,  
начальник відділу науково-  
організаційного забезпечення діяльності президії,  
відділень та наукових установ.

Захист відбудеться «10» грудня 2025 року о «10<sup>00</sup>» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «10» листопада 2025 року.

**Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради**



**Т.П. Попович**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми дослідження.** Здійснення державного контролю за підприємницькою діяльністю є необхідною складовою частиною публічного управління, що забезпечує безпеку, чесну конкуренцію, належну якість товарів і послуг та фінансову дисципліну. В Україні актуальність дослідження зумовлена оновленням законодавства, переходом до ризикового планування перевірок, цифровізацією процедур, дерегуляційними змінами та умовами воєнного стану. Існуючою є потреба уніфікації базових визначень і процедур контролю, чіткого розмежування форм і методів, удосконалення гарантій прав суб'єктів господарювання (право бути вислуханим, доступ до плану перевірки, можливість додаткової експертизи). Узгодження національної практики з європейськими підходами, посилення відкритості даних і впровадження електронної взаємодії «держава – бізнес» є умовами підвищення ефективності та передбачуваності контролю за підприємницькою діяльністю.

Проблематику контролю та адміністрування у публічному праві досліджували О.М. Бандурка, Д.М. Белов, Ю.М. Бисага, Ю.П. Битяк, М.Ю. Віхляєв, В.М. Гаращук, Т.О. Губанова, О.Ю. Дубинський, Т.О. Карабін, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, І.М. Коросташова, Я.В. Лазур, Д.В. Лученко, В.В. Новіков, В.С. Політанський, А.Г. Соломаха, В.В. Тильчик та ін. Питання класифікації форм і методів, процесуальних гарантій та етапності контрольного процесу висвітлено у працях Н.Ю. Задираки, Н.В. Коваленко, Ю.О. Легези, Г.М. Осипович та ін. Фінансовий вимір контролю окреслено Н.Л. Губернською, М.П. Кучерявенком, А.В. Хмельковим та ін.; аспекти підприємницької правосуб'єктності та підприємницької компетенції розкриваються у дослідженнях С.М. Грудницького, О.В. Кузьменко, В.В. Мурзи, В.А. Світличного, В.Г. Чорної та ін. Окремі напрями контролю за підприємницькою сферою, зокрема антимонопольний контроль, розглядали Р.А. Попов; захист прав споживачів – Л.М. Сатир; екологічний контроль і безпеку довкілля – А.О. Борзаниця, А.П. Гетьман, К.О. Кучма та ін. Гарантії прав і механізми захисту підприємців аналізували О.В. Аушева, Т.М. Заворотченко, Н.М. Раданович та ін. Організаційно-правові засади нагляду у сфері господарювання та дерегуляції висвітлювали Я.О. Лакійчук, О.М. Непомнящий, О.А. Пашинін та ін. Предметно досліджено окремі процедури (інспектування, ревізії, дистанційні перевірки) у працях А.А. Мухатаєва, І.С. Орехова, М.В. Петричук, В.О. Рядінської та ін. Отже, попри значний доробок, відсутня узгоджена концепція адміністративно-правового регулювання контролю в підприємницькій сфері з єдиними дефініціями, усталеною ієрархією понять і стандартизованими процесуальними гарантіями, що й визначає наукову новизну та практичну значущість заявленої теми.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.** Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 р. № 942; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII, Цілями сталого розвитку України на період до 2030 р., затвердженими Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019; Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр., затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права».

**Мета дослідження.** Мета дослідження полягає у поглибленні знань, підходів до розуміння адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі необхідно вирішити такі *задачі*:

- встановити поняття та ознаки контролю за підприємницькою діяльністю;
- охарактеризувати елементи правових відносин із здійснення контролю за підприємницькою діяльністю;
- визначити функціональний та засадничий зміст контролю за підприємницькою діяльністю;
- описати нормативно-правові засади здійснення контролю за підприємницькою діяльністю;
- охарактеризувати систему контролю за підприємницькою діяльністю в Україні;
- з'ясувати форми та методи контролю за підприємницькою діяльністю;
- обґрунтувати напрями забезпечення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні.

*Об'єктом дослідження* є суспільні правовідносини, пов'язані із забезпеченням ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні.

*Предметом дослідження* є адміністративно-правове регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні.

**Методи дослідження.** Досягнення мети дослідження, що полягає у поглибленні знань, підходів до встановлення змісту адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел, вимагає застосування сукупності загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання. Застосування порівняльно-правового методу покладено в основу здійснення характеристики форми та методів контролю за підприємницькою діяльністю (підрозділи 2.1, 2.2). Впровадження діалектичних

методів наукового пізнання стало основою для встановлення поняття та ознак контролю за підприємницькою діяльністю та ін. (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.3). Вироблення структури елементів правових відносин зі здійснення контролю за підприємницькою діяльністю та визначення функціонального та засадничого змісту контролю за підприємницькою діяльністю (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3). Із застосуванням системного методу та методу моделювання обґрунтовано забезпечення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні (підрозділ 2.3).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти з питань визначення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні. Обґрунтування авторських висновків щодо встановлення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні здійснено із застосуванням практики законодавчого врегулювання цієї інституції у таких зарубіжних державах, як: Республіка Польща, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані Державною службою статистики України за 2023–2025 рр., щодо встановлення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні, відомості Єдиного державного реєстру судових рішень України та офіційних електронних ресурсів Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України та інших центральних органів виконавчої влади й місцевого самоврядування.

**Наукова новизна отриманих результатів.** Дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених наданню характеристики адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

*уперше:*

– обґрунтовано цілісну модель, у якій встановлено функціональне розмежування «форми» як юридично значущого результату і «методу» як технології його досягнення та доведено, що таке розмежування є необхідною передумовою ризик-орієнтованого контролю за підприємницькою діяльністю;

– системно сформульовано дефініцію контролю за підприємницькою діяльністю через три його ключові ознаки (публічно-управлінська природа, перевірочний зміст, предметність) та концептуально розмежовано «вузький» і «широкий» рівні контролю, що дозволяє операціоналізувати ризик-орієнтований підхід і уніфікувати процесуальні стандарти для різних інституційних сегментів нагляду;

*удосконалено:*

– системне конструювання процесуальних гарантій суб'єктів підприємницької діяльності (право бути вислуханим до припису, право на додаткову експертизу, обов'язковий план усунення порушень із розумними строками) як чинників підвищення результативності контролю, а не перешкод до його здійснення;

– обґрунтування цілісної дихотомії «об'єкт – предмет» контролю за підприємницькою діяльністю з чітким розрізненням «предмета державного контролю» та «предмета перевірки», що покладено в основу висновку про доцільність їх операціоналізації через індикатори та двошарову (первинну та похідну) структуру, а також через введення трирівневої класифікації суб'єктів контролю, що узгоджує загальні і спеціальні режими з принципом пріоритету спеціального закону;

– інтегровану модель підвищення ефективності контролю за підприємницькою діяльністю, у якій визначено поєднання ризикового відбору, повного електронного супроводу та системи результативних показників, а також нормативне закріплення ключових гарантій: право бути вислуханим, додаткова експертиза, дистанційна перевірка і обов'язковий план усунення порушень;

*набули подальшого розвитку:*

– розуміння, що ефективність контролю має вимірюватися не інтенсивністю втручання, а зменшенням суспільно значущих ризиків і зростанням частки добровільного виконання приписів, що покладено в основу пропозиції критеріїв його результативності, що мають бути прив'язані до часу відновлення правомірного стану та стійкості виконання управлінських заходів;

– функціональний підхід до співвідношення форм і методів контролю за підприємницькою діяльністю, згідно з яким форма розглядається як нормативно закріплений результат реалізації контрольної діяльності, а метод – як технологічний інструментарій її здійснення; обґрунтовано доцільність уніфікації термінології на законодавчому рівні для підвищення узгодженості контрольних процедур.

**Практичне значення отриманих результатів** полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

– *науково-дослідній діяльності* – висновки та пропозиції щодо встановлення особливостей визначення адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні можуть становити основу для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики;

– *правотворчій діяльності* – у процесі підготовки пропозицій щодо внесення змін до адміністративно-правового законодавства України щодо визначення змісту контролю за підприємницькою діяльністю;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення нормативно-правового регулювання застосування адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні, його загальнотеоретичних засад та принципів;

– *навчальному процесі* – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес» у процесі підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей та наукових повідомлень.

**Апробація матеріалів дисертації.** Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднені на 3 науково-практичних конференціях, а саме: «Advances in law: the view of domestic and foreign scholars» (м. Рига, Латвійська Республіка, 3–4 жовтня 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.); «Theoretical foundations of law, public management and practice of their application» (м. Рига, Латвійська Республіка, 25–26 грудня 2024 р.)

**Публікації.** Основні положення роботи знайшли відображення в 5 наукових статтях, з них 4 опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, у тому числі основного тексту – 161 сторінка. Список використаних джерел налічує 244 найменування.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ**

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дисертації, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми; визначено мету й завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, названо основні методологічні підходи до дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, а також наведено відомості про апробацію і публікацію результатів дослідження, його структуру.

**Розділ 1 «Теоретико-правові засади контролю за підприємницькою діяльністю»** складається з чотирьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1 «Поняття та ознаки контролю за підприємницькою діяльністю»** визначено сутність контролю за підприємницькою діяльністю як врегульованої законом публічно-управлінської діяльності, що реалізується через перевірки та спостереження з метою перевірки й забезпечується потенціалом державного примусу. Встановлено мінімально необхідні ознаки такого контролю: публічно-правову природу, перевірочний зміст (ревізії, інспектування, обстеження, моніторинг) та предметну спрямованість на діяльність суб'єктів підприємництва. Описано двошарову модель контролю: у

вузькому розумінні – безпосередній супровід виробничо-збутових процесів; у широкому – контроль умов ведення бізнесу (фіскальні, дозвільні, конкурентні, технічні, екологічні та соціальні режими). Доведено, що низка контрольних режимів (охорона праці, пожежна, санітарно-епідеміологічна, екологічна безпека, захист даних і споживачів) взаємодіють із підприємництвом опосередковано й мають бути виділені в окремий блок всередині системи контролю. Обґрунтовано доцільність розмежування «прямого» та «непрямого» контрольних векторів за критерієм спрямованості на економічне середовище чи охорону пріоритетних суспільних благ.

Систематизовано ключові сфери контролю (фіскально-фінансову, конкурентну, ринкового нагляду, екологічну, трудову або техногенну, містобудівну, транспортно-логістичну, енергетичну, ІКТ-даних, ліцензійно-дозвільну, публічних закупівель) та окреслено їх взаємодію за принципами пропорційності й ризик-орієнтованого планування. Конкретизовано процесуальні підстави й форми здійснення контролю (планові та позапланові заходи; приписи, зупинення робіт, санкції) і підтверджено вимогу до правової визначеності, участі підконтрольного та презумпції правомірності його дій. Узагальнено, що ефективність контролю залежить від міжвідомчої інтегрованості, уніфікації доказових стандартів та переходу від каральної до сервісної, превентивної логіки нагляду. Запропоновано концептуальну дефініцію контролю за підприємництвом, яка поєднує перевірочну сутність, предметну специфіку та інструменти оперативного втручання. Результати дослідження підтверджено зіставленням доктринальних підходів і чинних нормативних моделей; вони можуть слугувати методологічною основою для удосконалення законодавства та практики публічного адміністрування у сфері підприємництва.

У підрозділі 1.2 *«Елементи правових відносин із здійснення контролю за підприємницькою діяльністю»* проведений аналіз підтверджує, що якість державного контролю у сфері підприємництва детермінована коректним окресленням його базових елементів: суб'єкта, об'єкта та предмета, а також їх узгодженням із процесуальними формами та спеціальними режимами нагляду. Обґрунтовано, що об'єктом контролю доцільно визнавати підконтрольного учасника правовідносин – суб'єкта підприємництва (або інший наділений компетенцією адресат), який фактично вступив у індивідуалізований зв'язок з органом нагляду; тоді як предметом контролю є правомірність і належність його підприємницької поведінки, тобто конкретні правовідносини, процеси, операції, показники і стани, що підлягають перевірці на відповідність праву. Визначено, що така дихотомія знімає методологічні помилки ототожнення «об'єкта» з «діяльністю» і «предмета» з переліком операційних параметрів окремої перевірки, повертаючи їх у належний – інституційний та процедурний – вимір.

Встановлено, що структурно система контролю вибудовується за трирівневою логікою: загальнодержавні інституції (парламент, рахунковий орган, уряд) забезпечують стратегічний і зовнішній нагляд; галузеві органи здійснюють внутрішньосекторний контроль у межах основної політики; спеціальні контролери реалізують предметно-орієнтоване правозастосування (як-от фінанси, податки, митниця, праця, екологія, ринковий нагляд, конкуренція, енергетика тощо), де додаткові ролі виконують органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, суди (юрисдикційний контроль), а також міжнародні інституції, чий вплив переважно опосередкований через стандарти, умови фінансування й моніторинг.

Зроблено висновок, що загальна модель взаємодії елементів контрольних правовідносин у підсумку зводиться до послідовності: наявність належного суб'єкта контролю з визначеною компетенцією; ідентифікація конкретного об'єкта – підконтрольного адресата; кваліфікація предмета – кола правовідносин і процесів, що перевіряються; проведення заходу за встановленою процедурою, збирання доказів; прийняття мотивованого акта реагування та забезпечення ефективного механізму оскарження; післяконтрольний моніторинг виконання приписів.

У *підрозділі 1.3 «Функціональний та засадничий зміст контролю за підприємницькою діяльністю»* визначено, що контроль у сфері підприємництва постає невід'ємною функцією публічної влади та водночас інструментом реалізації державної регуляторної політики. Встановлено, що телеологія контролю у сфері підприємництва є дуалістичною: з одного боку, це «спадкування» загальнодержавних цілей контролю – забезпечення законності й дисципліни шляхом виявлення, запобігання та припинення порушень; з іншого – інструментальна площина впровадження економічної політики держави, спрямованої на конкурентність, передбачуваність правил гри та баланс публічного й приватного інтересів. Акцентовано, що зміст контролю не зводиться до перевірки якості й безпечності продукції та послуг: він охоплює ширший спектр завдань – від захисту прав споживачів і антимонопольної нейтральності до фінансової, екологічної та макроекономічної безпеки.

Зроблено висновок, що функціональний зміст контролю у сфері підприємництва включає правоохоронну, правовідновлювальну, інформаційно-аналітичну, превентивну, коригувальну, комунікаційну, орієнтаційну, стимулюючу й виховну функції, що у сукупності формує доказову базу для обґрунтованих управлінських рішень, знижує регуляторні ризики та забезпечує повернення правовідносин у правомірний стан.

Визначено, що засадничий вимір контролю у сфері підприємництва вибудовується на трирівневій системі принципів, де: перший рівень – загальноправові (конституційні) засади верховенства права, законності, рівності, прозорості, справедливості – визначає межі будь-якого публічного втручання; другий рівень – принципи контролю як управлінської діяльності (об'єктивність, неупередженість, систематичність, плановість і водночас раптовість у виключних випадках, повнота, оперативність, превентивність,

фахова спеціалізація, презумпція добропорядності підконтрольно), що забезпечує процедурну якість і доказову надійність; третій рівень – спеціальні принципи для підприємницької сфери (невтручання без об'єктивних підстав; рівність і недискримінація суб'єктів; мінімізація регуляторного тиску та транзакційних витрат; пріоритет публічної безпеки, життя і здоров'я людини, довкілля, обороноздатності над приватним інтересом; ризик-орієнтованість і недопущення дублювання контрольних дій), що узгоджує контроль із логікою ринкової економіки та належного врядування.

Зроблено висновок, що контроль за підприємницькою діяльністю повинен еволюціонувати від «каральної» моделі до інтелектуальної, сервісно-превентивної й ризик-орієнтованої системи, що діє в межах чітко сформульованих цілей, прозорих процедур і сучасних принципів, що зменшує регуляторну невизначеність, підвищує конкурентоспроможність економіки, зміцнює публічну безпеку й довіру до держави, забезпечуючи цілісність правопорядку у сфері підприємництва.

У *підрозділі 1.4 «Нормативно-правові засади здійснення контролю за підприємницькою діяльністю»* визначено, що сучасні нормативно-правові засади контролю за підприємницькою діяльністю в Україні становлять багаторівневу, ієрархічно впорядковану систему, яка поєднує конституційні гарантії економічної свободи з рамковими і спеціальними галузевими актами та процесуальними механізмами їх реалізації.

**Розділ 2 «Здійснення контролю за підприємницькою діяльністю: практика та праксеологія реалізації»** складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 2.1 «Система контролю за підприємницькою діяльністю в Україні»* обґрунтовано, що систему контролю за підприємницькою діяльністю доцільно розглядати як багаторівневу та поліцентричну конструкцію, у межах якої переплітаються загальні управлінські засади і галузево-спеціальні режими нагляду, де структуроутворювальним чинником виступає класифікація за напрямками суспільних відносин, що перебувають під охороною держави: саме вона дозволяє відмежувати контроль за підприємницькою компетенцією, конкуренцією, правами споживачів, цінами, фінансами, довкіллям, безпекою виробництва та іншими сферами, у яких зміст і інтенсивність втручання визначаються природою публічного інтересу й рівнем ризиків. Поряд із цим зберігають значення загальнотеоретичні критерії диференціації контролю за сферою підприємницької діяльності – за джерелами інформації, підставами та обсягом, відкритістю процедур, а також за характером відносин підпорядкування між суб'єктом і об'єктом нагляду (зовнішній та внутрішній контроль).

Встановлено, що чинна інституційна структура контролю у сфері підприємництва характеризується істотною розгалуженістю повноважень і множинністю суб'єктів, уповноважених проводити перевірки чи здійснювати наглядову координацію. Визначено, що державна регуляторна служба України виконує метакоординаційні та методичні функції, тоді як матеріальне проведення перевірок, у тому числі за ліцензійними й дозвільними режимами,

сконцентровано в профільних органах, що дозволяє поєднувати спеціалізацію з єдністю підходів, але водночас породжує фрагментацію практик і ризики дублювання. У цій площині особливого значення набуває уніфікація базових процедур і стандартів доказування під час здійснення контрольних процедур за підприємницькою діяльністю, відкритість контрольних процедур, цифровізація взаємодії та прозорість даних як інструменти зниження транзакційних витрат для бізнесу і підвищення якості правозастосування. Визначено, що водночас акцент на ризик-орієнтованості здійснення контролю за підприємницькою діяльністю – як векторі сучасних європейських підходів – визначає матеріальний критерій для вибору форми і глибини наглядового втручання, роблячи систему більш пропорційною й передбачуваною.

Аргументовано, що виділення окремих напрямів контролю має не лише таксономічне, а й практичне значення: різні об'єкти охорони (конкуренція, безпека продукції, довкілля, публічні фінанси, виробнича та соціальна безпека) зумовлюють відмінні набори інструментів, процесуальних гарантій і санкцій. Зокрема, антимонопольний контроль потребує превентивних повноважень щодо заборони узгоджених дій або концентрацій; контроль у сфері прав споживачів – розгалуженої системи тестувань і технічного регулювання; ціновий контроль – імперативного впливу на формування цін у соціально значущих сегментах; фінансовий – комбінації камеральних і фактичних перевірок, ревізій і аудиту; екологічний та «безпековий» – комплексного моніторингу процесів і негайних припинювальних заходів у разі загроз. Паралельно розмежування зовнішнього та внутрішнього контролю у сфері підприємництва висвітлює різну логіку правових наслідків і управлінських цілей: перший зорієнтований на забезпечення загальнодержавних стандартів для непідпорядкованих суб'єктів, другий – на підвищення дисципліни та ефективності в межах «власної» організаційної межі.

З огляду на виявлені особливості здійснення контролю за підприємницькою діяльністю встановлено, що ключовим викликом постає узгодження системної різноманітності з вимогами правової визначеності та економічної ефективності, що є можливим через кодифікацію загальних правил і уніфікацію процедури на рівні базового закону, із одночасною деталізацією галузевих стандартів із прив'язкою до оцінки ризиків, а також через запровадження єдиної цифрової інфраструктури планування, проведення і оскарження контрольних заходів у сфері підприємництва. Зроблено висновок, що системна класифікація контролю за підприємницькою діяльністю – не самоціль, а методологічна основа для побудови пропорційної, ризик-чутливої та технологічно спроможної моделі контролю, яка водночас охороняє публічні інтереси та підтримує конкурентоспроможність національної економіки.

У підрозділі 2.2 **«Форми та методи контролю за підприємницькою діяльністю»** встановлено, що співвідношення форм і методів державного контролю у сфері підприємництва має ключове значення для передбачуваності правозастосування та ефективності наглядових процедур. Визначено, що форма виступає зовнішнім, юридично значущим результатом контрольної діяльності

(акт, припис, висновок), тоді як метод описано як технологію досягнення цього результату – сукупність прийомів, засобів і процедур збору та опрацювання інформації.

Обґрунтовано доцільність функціонального підходу контролю за підприємницькою діяльністю, у межах якого форми забезпечують процесуальну визначеність і юридичну силу, а методи – доказову спроможність і предметну адекватність втручання. У такій логіці визначено зміст інформаційно-узагальнювальних методів (спостереження, перевірка в широкому розумінні) та описано їхню конкретизацію через інспектування, камеральні процедури, експертизи, лабораторні дослідження й аудит. Паралельно обґрунтовано місце припинювально-відновних інструментів, спрямованих на оперативне зупинення порушень і повернення до правомірного стану, а також санкційного блоку, що забезпечує невідворотність відповідальності за доведених обставин.

Додатково встановлено, що превентивний вимір контролю за підприємницькою діяльністю, зокрема ризик-орієнтоване планування та ліцензійно-дозвільні механізми, підвищує результативність системи, спрямовуючи ресурси туди, де сукупний ризик імовірності та наслідків порушень є найвищим. У цьому контексті визначено три етапи контрольного циклу за підприємницькою діяльністю: попередній (відбір за рівнем ризику, інформування), поточний (інспектування, контрольні вимірювання, збирання доказів) і наступний (прийняття рішення, припис, постконтрольний моніторинг). Для кожного етапу описано релевантні методи та обґрунтовано їх кореляцію з принципом пропорційності та стандартами доказування.

Обґрунтовано, що раціональна модель контролю у підприємницькій сфері постає як узгоджена система: форми гарантують процесуальну прозорість і юридичну чинність результатів, методи – їх доказову та предметну якість. Встановлено, що поєднання уніфікованої термінології, ризик-чутливого планування, цифрової фіксації дій і відкритих стандартів створює підґрунтя для пропорційної, підзвітної та ефективної контрольної практики.

У **підрозділі 2.3 «Забезпечення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні»** встановлено, що ефективність контролю за підприємницькою діяльністю є похідною від поєднання трьох взаємопов'язаних вимірів: нормативної визначеності процедур, інституційної спроможності органів нагляду та процесуальних гарантій для бізнесу. Описано, що без швидкого, прозорого й рівного доступу до механізмів оскарження контролю за підприємницькою діяльністю в Україні, а також без цифрової простежуваності кожного процесуального кроку контроль втрачає превентивний характер і перетворюється на джерело транзакційних витрат. Визначено, що ключовим методологічним орієнтиром має бути ризик-орієнтована парадигма: інтенсивність втручання повинна корелювати з профілем загрози для публічних благ, а відбір об'єктів – спиратися на прозорі, відтворені критерії та дані, які оновлюються.

Обґрунтовано, що розмежування форм і методів контролю за підприємницькою діяльністю в Україні у функціональній площині є не самоціллю, а технічною передумовою для уніфікації практик і судового контролю за їх дотриманням.

Описано роль цифровізації як базової інфраструктури довіри у здійсненні контролю у сфері підприємництва: уніфікація процедури маршрут перевірки, відкриті чек-листи, автоматичне повідомлення про планові дії, електронні акти та можливість дистанційної взаємодії у низькоризикових сегментах. Визначено, що саме в таких випадках дистанційні перевірки за умови чіткої ідентифікації та належної валідації поданих даних забезпечують належний рівень контролю з мінімальним навантаженням на бізнес і державу.

Обґрунтовано, що процесуальні гарантії не послаблюють контроль, а підвищують його результативність. Право бути вислуханим до винесення припису, доступ до додаткової експертизи, отримання плану усунення порушень із розумними строками, а також можливість ініціювати дистанційну перевірку для суб'єктів із низьким ступенем ризику підприємницької діяльності формують баланс між охороною публічних та приватних інтересів. Встановлено, що такі гарантії знижують конфліктність взаємодії, прискорюють усунення порушень і підвищують рівень добровільної відповідності.

Описано межі застосування альтернативних процедур врегулювання спорів у контрольній площині. Встановлено, що медіативні практики доцільні там, де відсутній ризик для життя, здоров'я, довкілля та стабільності ринку і де врегулювання стосується технічних параметрів виконання приписів. Визначено, що у високоризикових сферах пріоритет мають імперативні, швидкі рішення, які забезпечують негайне припинення небезпечної поведінки.

Обґрунтовано, що запропоновані корективи до базового Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» є логічним продовженням зазначених принципів. Акцентовано, що нормативне закріплення обов'язку надавати затверджений план перевірки до її початку в автоматичному режимі та заборона виходу за межі плану як підстави для санкцій підсилюють правову визначеність і мінімізують дискрецію. Визначено, що нормування права бути вислуханим, вимагати додаткової експертизи, ініціювати дистанційну перевірку за низького ризику та одержувати план усунення порушень формалізує «процесуальний контракт» між державою і бізнесом і переводить акцент із каральної реакції на кероване зниження ризиків.

Встановлено, що ефективність контролю у сфері підприємництва вимірюється не кількістю інспекцій і сумою штрафів, а зниженням суспільно значущих ризиків, швидкістю відновлення правомірного стану, часткою добровільного виконання приписів і стабільністю правових очікувань. Описано, що досягти цього можна через поєднання уніфікованих процедур, ризик-орієнтованого планування, цифрових рішень і зміцнення професійної доброчесності кадрів уповноважених органів. Визначено, що запропонований комплекс підходів формує цілісну рамку, у межах якої контроль стає

пропорційним, доказовим і підзвітним, а підприємницьке середовище – більш передбачуваним і конкурентоспроможним.

## ВИСНОВКИ

У висновках представлено нове вирішення наукового завдання, що полягає в узагальненні практики правозастосування та чинного законодавства України щодо особливостей адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні, а також в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення механізму її реалізації, що відображено в теоретичних і практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової новизни, так і у висновках.

1. Доведено, що контроль за підприємницькою діяльністю є врегульованою законом публічно-управлінською функцією, зміст якої становлять перевірка та спостереження з метою перевірки, спрямовані на попередження, виявлення й припинення порушень у сфері господарювання.

Визначено, що контроль за підприємницькою діяльністю відрізняється від суміжних форм державного управління: 1) публічно-владною природою і процесуальною оформленістю дій; 2) перевірочним характером інструментарію (ревізії, інспектування, обстеження, моніторинг, витребування інформації тощо); 3) предметною спрямованістю виключно на діяльність суб'єктів підприємництва.

Обґрунтовано, що контроль не зводиться ані до суто «викривальної» діяльності, ані до «четвертої гілки влади», а функціонує як складник управлінського циклу, генеруючи самостійні імпульси для коригування публічної політики. Описано дуальність його проявів: «вузький» контроль, безпосередньо адресований виробничо-комерційним процесам, та «широкий», що стосується умов ведення бізнесу (фіскальні, конкурентні, дозвільні, екологічні та ін.). Встановлено, що ефективність сучасного контролю у сфері підприємництва залежить від ризик-орієнтованості, пропорційності втручання, процесуальних гарантій і міжвідомчої інтегрованості. Зроблено висновок про необхідність уніфікації дефініцій і стандартів доказування, відкритості алгоритмів відбору до перевірок та посилення превентивного компонента як передумов підвищення довіри й якості підприємницького середовища.

2. Встановлено й логічно узгоджено ключові елементи правовідносин контролю: суб'єкт, об'єкт і предмет. Визначено, що об'єктом є підконтрольний учасник правовідносин (суб'єкт підприємництва), а предметом – його фактична господарська поведінка у вимірі дотримання встановлених законом правил.

Обґрунтовано відмежування «предмета контролю за підприємницькою діяльністю» від «предмета перевірки»: перший має інституційний, другий – тактичний характер. Описано дуалістичну структуру предмета контролю за підприємницькою діяльністю (первинний – виробництво/послуги; похідний – опосередковані режими: податковий, екологічний тощо) та операціоналізацію через верифіковані індикатори й джерела доказів.

Систематизовано суб'єктний склад контролю за підприємницькою діяльністю за трирівневою моделлю: загальнодержавні, галузеві та спеціальні органи, з урахуванням пріоритету спеціального закону над загальним. Доведено, що ефективність правовідносин контролю за підприємницькою діяльністю залежить від коректної ідентифікації об'єкта та предмета контролю за підприємницькою діяльністю, чіткої компетенції, належної процедури та можливості оскарження.

3. Розкрито телеологію та засадничі орієнтири контролю за підприємницькою діяльністю як складника регуляторної політики. Обґрунтовано дуалізм мети контролю за підприємницькою діяльністю: стратегічний рівень (забезпечення законності й дисципліни як стану господарського порядку) та тактичний рівень (виявлення, попередження і припинення порушень із подальшим відновленням правомірного стану).

Показано розрив між фактичними потребами правозастосування контролю за підприємницькою діяльністю і вузькою законодавчою дефініцією контролю, що зводить його призначення до якості/безпеки; запропоновано гармонізацію цілей контролю за підприємницькою діяльністю з цілями економічної та регуляторної політики.

Систематизовано функції контролю за підприємницькою діяльністю (правоохоронну, правовідновлювальну, інформаційно-аналітичну, превентивну, комунікаційну, орієнтаційну, стимулюючу та коригувальну) та впорядковано принципи його здійснення через трирівневу ієрархію: загальноправові, процесуальні адміністративні та спеціальні для підприємництва (ризик-орієнтованість, невтручання без підстав, недопущення дублювання, мінімізація тиску, пріоритет публічної безпеки, презумпція добропорядності).

4. Нормативно-правові засади державного контролю за підприємницькою діяльністю в Україні сформовано як багаторівневу систему, де Конституція України визначає змістові й інституційні рамки втручання, а галузеві та процедурні акти конкретизують стандарти, суб'єктів і порядок контролю.

Встановлено, що починаючи з 2014 р., а особливо в контексті євроінтеграційного курсу, простежується послідовна гармонізація національного правопорядку з *acquis* ЄС, що супроводжується трансформацією від господарсько-правової моделі на основі ГК України до конструкції, у межах якої ЦК України та спеціальні закони поетапно заповнюють матеріальні й процесуальні лакуни. Визначено, що базовий Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» набуває субсидіарного статусу: його приписи застосовуються остільки, оскільки спеціальне регулювання не встановлює інакше, забезпечуючи універсальні гарантії учасникам обігу, ризик-орієнтоване планування контрольних заходів і належну процесуальну визначеність. Акцентовано, що запропонована класифікація джерел (загальносистемні, секторальні, інституційні, деліктні, процедурні) сприяє усуненню дублювання компетенцій, зниженню регуляторного тиску та інституціалізації цифрових інструментів контролю. Визначено, що водночас зберігаються колізії у сфері

адміністративно-господарських санкцій і феномен паралельної багатовидової відповідальності, що зумовлює потребу у доктринальній ревізії та уніфікації механізмів примусового впливу з урахуванням принципів пропорційності, правової визначеності та єдності правозастосовної практики.

5. Встановлено, що система контролю у сфері підприємницької діяльності є багаторівневою та потребує класифікації за напрямками суспільних відносин і за організаційними ознаками. Визначено, що релевантними критеріями виступають: сфера підприємництва, правовий статус об'єкта, джерела інформації, підстави і стадії контролю, а також співвідношення зовнішнього та внутрішнього нагляду.

Уточнено, що контроль за підприємницькою компетенцією має дуалістичний характер: як складник галузевих перевірок і як самостійний напрям загальнонаціональної та регіональної політик. Окреслено організаційну роль координаційних органів та спеціалізованих регуляторів у частині ліцензування і дозвільних процедур у сфері підприємницької діяльності.

Систематизовано ключові напрями контролю, такі як: конкуренція, права споживачів і безпечність продукції, ціни, фінанси, екологія, охорона праці та безпека, зовнішньоекономічна діяльність, обороноздатність, окремі види підприємництва, що дозволило обґрунтувати висновок про наявність потреби уніфікації базових правил і уточнення сфери дії Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» для усунення прогалін і перетинів компетенцій. Зроблено висновок, що чітка класифікація підвищує передбачуваність та пропорційність контрольних процедур у сфері підприємництва.

6. Визначено, що форми та методи державного контролю у сфері підприємницької діяльності становлять взаємопов'язану систему, у межах якої форми відображають зовнішнє юридичне закріплення контрольних дій, а методи – їх змістовно-процесуальний бік, тобто технологію досягнення результату. Підкреслено, що чітке розмежування цих категорій сприяє підвищенню ефективності правозастосування, забезпеченню правової визначеності та усуненню термінологічних колізій у законодавстві. Визначено, що контроль у підприємницькій сфері реалізується через поєднання інформаційно-узагальнювальних, припинювально-відновних, запобіжних і каральних методів, що знаходять відображення у формах перевірок, ревізій, експертиз, моніторингу та інших правових актів, при цьому пріоритет має превентивна та ризик-орієнтована модель контролю, що відповідає європейським стандартам. Акцентовано, що ефективність державного контролю визначається не кількістю форм чи методів, а узгодженістю їх застосування, прозорістю процедур і правовими гарантіями для суб'єктів підприємницької діяльності.

7. Встановлено, що ефективність контролю у сфері підприємництва забезпечується через чітке розмежування форм і методів, ризикову основу відбору об'єктів та процесуальні гарантії для суб'єктів господарювання. Визначено, що оцінювання якості контролю має ґрунтуватися на результатах:

зменшенні порушень, скороченні строків їх усунення, зростанні частки добровільного виконання приписів і низькій частці скасованих рішень у судах. Встановлено потребу повної цифровізації контрольних процедур за сферою підприємницької діяльності через: надання затвердженого плану перевірки до початку заходу, доступ до перевірних списків, електронні акти та публічні зведені показники.

Акцентовано, що медіація під час здійснення контрольних процедур за сферою підприємницької діяльності може застосовуватися у організаційно-технічних питаннях без впливу на публічний інтерес. Обґрунтовано доцільність закріплення таких прав суб'єктів господарювання під час здійснення контролю за їхньою підприємницькою діяльністю, як: бути вислуханим до винесення припису, ініціювати додаткову експертизу, вимагати дистанційної перевірки для низького ризику, отримати план усунення порушень із розумними строками, що пов'язується із внесенням змін до ст.ст. 8, 10 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

### **СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

*Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:*

1. Галаченко Т.О. Поняття та сутність контролю за підприємницькою діяльністю. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 697–702. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.104>.
2. Галаченко Т.О. Функціональні напрями контролю за підприємницькою діяльністю. *Правові новели*. 2024. № 23. С. 555–562. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.23.75>.
3. Галаченко Т.О. Структура правових відносин із здійснення контролю за підприємницькою діяльністю. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 823–831. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.117>.
4. Галаченко Т.О. Цілі контролю за підприємницькою діяльністю: нормативно-правовий зміст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 870–873. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/213>.
5. Галаченко Т.О. Система контролю за підприємницькою діяльністю в Україні. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1(69). Р. 295–303. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.1.43>.

*Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

1. Галаченко Т.О. Нормативно-правові засади здійснення контролю за підприємницькою діяльністю. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 417–420. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-110>.

2. Галаченко Т.О. Форми та методи контролю за підприємницькою діяльністю. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 618–621. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-169>.

3. Галаченко Т.О. Забезпечення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні: теоретичний аспект. *Proceedings of the international scientific conference “Theoretical foundations of law, public management and practice of their application”*, Riga, the Republic of Latvia, December 25–26, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 366–369. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-90>.

## АНОТАЦІЇ

**Галаченко Т.О. Адміністративно-правове регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2025.

У дисертації визначено сутність та зміст адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

У дисертації вирішено завдання із: встановлення поняття та ознаки контролю за підприємницькою діяльністю; характеристики елементів правових відносин із здійснення контролю за підприємницькою діяльністю; визначення функціонального та засадничого змісту контролю за підприємницькою діяльністю; опису нормативно-правових засад здійснення контролю за підприємницькою діяльністю; дослідження системи контролю за підприємницькою діяльністю в Україні; з'ясування форм та методів контролю за підприємницькою діяльністю; обґрунтування напрямів забезпечення ефективності здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні.

Дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених наданню характеристики адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за підприємницькою діяльністю в Україні. Обґрунтовано цілісну модель, у якій встановлено функціональне розмежування «форми» як юридично значущого результату і «методу» як технології його досягнення та доведено, що таке розмежування є необхідною передумовою ризик-орієнтованого контролю за підприємницькою діяльністю.

Системно сформульовано дефініцію контролю за підприємницькою діяльністю через три його ключові ознаки (такі як публічно-управлінська природа, перевірочний зміст, предметність) та концептуально розмежовано «вузький» і «широкий» рівні контролю, що дозволяє операціоналізувати ризик-орієнтований підхід і уніфікувати процесуальні стандарти для різних інституційних сегментів нагляду.

Удосконалено системне конструювання процесуальних гарантій суб'єктів підприємницької діяльності (право бути вислуханим до припису, право на додаткову експертизу, обов'язковий план усунення порушень із розумними строками) як чинників підвищення результативності контролю, а не перешкод до його здійснення.

*Ключові слова:* адміністративна процедура, адміністративне провадження, адміністративно-правове регулювання, забезпечення прав і свобод людини, контроль, підприємницька діяльність.

**Halachenko T.O. Administrative and legal regulation of the implementation of control over entrepreneurial activity in Ukraine.** – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2025.

The dissertation defines the essence and content of administrative and legal regulation of the implementation of control over entrepreneurial activity in Ukraine based on a comprehensive analysis of available scientific and regulatory sources.

The dissertation solves the following tasks: establishing the concept and features of control over entrepreneurial activity; characteristics of the elements of legal relations in the implementation of control over entrepreneurial activity; determining the functional and fundamental content of control over entrepreneurial activity; description of the regulatory and legal principles of business control; study of the business control system in Ukraine; clarification of the forms and methods of business control; justification of the directions of ensuring the effectiveness of business control in Ukraine.

The dissertation is one of the first in the national jurisprudence of comprehensive scientific research devoted to the implementation of the characteristics of administrative and legal regulation of business control in Ukraine. A holistic model is substantiated, in which a functional distinction is established between “form” as a legally significant result and “method” as a technology for achieving it, and it is proved that such a distinction is a necessary prerequisite for risk-oriented business control.

The definition of control over entrepreneurial activity is systematically formulated through its three key features (public-administrative nature, verification content, objectivity) and the “narrow” and “broad” levels of control are conceptually delimited, which allows operationalizing a risk-oriented approach and unifying procedural standards for different institutional segments of supervision.

The systematic construction of procedural guarantees for business entities (the right to be heard before a prescription is issued, the right to additional expertise, a mandatory plan for eliminating violations with reasonable deadlines) as factors for increasing the effectiveness of control, rather than obstacles to its implementation, has been improved.

The definition of business control is systematically formulated through its three key features (public-administrative nature, verification content, objectivity) and the “narrow” and “broad” levels of control are conceptually distinguished, which allows operationalizing a risk-oriented approach and unifying procedural standards for different institutional segments of supervision. The systematic construction of procedural guarantees for business entities (the right to be heard before a prescription is issued, the right to additional expertise, a mandatory plan for eliminating violations with reasonable deadlines) as factors for increasing the effectiveness of control, rather than obstacles to its implementation, has been improved. It is proven that business control is a legally regulated public-administrative function, the content of which is inspection and surveillance for the purpose of inspection, aimed at preventing, detecting and stopping violations in the field of management. It is determined that control over entrepreneurial activity differs from related forms of public administration: 1) by its public-authority nature and procedural formality of actions; 2) by the verification nature of the tools (audits, inspections, surveys, monitoring, information requests, etc.); 3) by its subject-matter orientation exclusively on the activities of business entities. It is substantiated that control is not reduced to a purely “revealing” activity, nor to the “fourth branch of government”, but functions as a component of the management cycle, generating independent impulses for adjusting public policy. The duality of its manifestations is described: “narrow” control, directly addressed to production and commercial processes, and “broad” control, which concerns the conditions for doing business (fiscal, competitive, permitting, environmental, etc.). It is established that the effectiveness of modern control in the field of entrepreneurship depends on risk-orientation, proportionality of intervention, procedural guarantees and interdepartmental interoperability. The conclusion is made about the need for unification of definitions and standards of evidence, openness of selection algorithms for inspections and strengthening of the preventive component as prerequisites for increasing trust and quality of the business environment.

The key elements of the legal relations of control are established and logically coordinated: subject, object and subject. It is determined that the object is the controlled participant in the legal relations (entity of business), and the subject is its actual economic behavior in the sense of compliance with the rules established by law.

The distinction between the “subject of control over entrepreneurial activity” and the “subject of verification” is justified: the first is institutional, the second is tactical in nature. The dualistic structure of the subject of control over entrepreneurial activity is described (primary – production/services; derivative – indirect regimes:

tax, environmental, etc.) and operationalization through verified indicators and sources of evidence is systematized.

The subject composition of the control over entrepreneurial activity is systematized according to a three-level model: national, sectoral and special bodies, taking into account the priority of special law over general. It is proven that the effectiveness of control legal relations of control over entrepreneurial activity depends on the correct identification of the object and subject of control over entrepreneurial activity, clear competence, proper procedure and the possibility of appeal.

It is established that the control system in the field of entrepreneurial activity is multi-level and requires classification by areas of social relations and by organizational features. It is determined that the relevant criteria are: the field of entrepreneurship, the legal status of the object, sources of information, grounds and stages of control, as well as the ratio of external and internal supervision.

It is specified that control over entrepreneurial competence has a dualistic nature: as a component of industry inspections and as an independent direction of national and regional policies. The organizational role of coordination bodies and specialized regulators in terms of licensing and permitting procedures in the field of entrepreneurial activity is outlined.

The key areas of control are systematized: competition, consumer rights and product safety, prices, finance, ecology, labor protection and safety, foreign economic activity, defense capability, certain types of entrepreneurship, which allowed us to substantiate the conclusion that there is a need to unify the basic rules and clarify the scope of the Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Supervision (Control) in the Sphere of Entrepreneurial Activity” to eliminate gaps and overlaps of competences. It is concluded that a clear classification increases the predictability and proportionality of control procedures in the sphere of entrepreneurship. It is determined that the forms and methods of state control in the sphere of entrepreneurial activity constitute an interconnected system, within which the forms reflect the external legal consolidation of control actions, and the methods – their substantive and procedural side, that is, the technology of achieving the result. It is emphasized that a clear distinction between these categories contributes to increasing the effectiveness of law enforcement, ensuring legal certainty and eliminating terminological conflicts in legislation. It is determined that control in the business sector is implemented through a combination of information-generalizing, termination-restoration, preventive and punitive methods, which are reflected in the forms of inspections, audits, examinations, monitoring and other legal acts, while the priority is given to a preventive and risk-oriented control model that meets European standards. It is emphasized that the effectiveness of state control is determined not by the number of forms or methods, but by the consistency of their application, the transparency of procedures and legal guarantees for business entities.

*Key words:* administrative and legal regulation, administrative procedure, administrative proceedings, control, ensuring human rights and freedoms, entrepreneurial activity.

Підписано до друку 09.11.2025. Формат 60x90/16. Папір офсетний.  
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1152.  
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»  
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1  
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08  
E-mail: [mailbox@juridica.od.ua](mailto:mailbox@juridica.od.ua)  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.